

812 027+
812 030

= 90/a

*Vitéz
Somogyváry Gyula
munkái*

~~882/1-4~~

vitéz SOMOGYVÁRY GYULA
(Gyula diák)

A FIÚ
NEM ÜTHET VISSZA

DRAMOLETT

SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R. T. KIADÁSA
BUDAPEST

A színmű előadásának joga vagy a kiadvállalat útján
a szerzőtől, avagy pedig a Magyar Színpadi Szerzők Egyesületé-
től (Bp., VII., Nagyatádi Szabó-utca 18.) szerezhető meg.

812030

20

887 14

Felelős kiadó: Hampó József igazgató

Márkus-nyomda Budapest, V., Bank-utca 5. — Felelős vezető Lángh Károly

Országos Széchényi Könyvtár

Leitári szám:

V22- 391 | 1963.

SZEMÉLYEK:

Kossuth,
Ihász,
Szarvady,
Mária,
Péter,
Caterina,
dr. Basso, Kossuth orvosa.

Történik: 1879. november végén, az olaszországi
Collegno al Barracone-ban, Torino mellett.

a
eg
üz
kö
do
kie
an
Ga
reg

eg
asz

pi
An

má

An

H
tö

ar

bo
tu
ta

Kossuth dolgozószobája. Hátul széles ablak, mely a kertre nyílik. Jobbra egy, balra két ajtó. Roppant egyszerű berendezés, mely magán viseli a nagy száműzött szűkös anyagi viszonyainak bélyegét. Csak a könyvszekrény hatalmas könyvanyaga s az egész szobát domináló, terjedelmes íróasztal mutatja gazdájának rendkívüliségét. A falakon sárguló koszorúk, magyar, olasz, angol s amerikai nemzetiszínű szalagokkal, továbbá Garibaldi és Washington György képe. Ködös, őszi reggel.

I. JELENET.

Péter, Caterina.

Péter öreg szolga, az olaszországi magyar légió egykori öltözetében. Vigyázva törölgeti a port az íróasztalról.

Caterina 50 év körüli szolgáló, feketében, piaci kosárral, benyit jobbról s bekiált: Pietro, Pietro! Andiamo!

Péter: Csitt! Mindjárt! Még fölébreszti a kormányzó urat!

Caterina m. f.: Madonna mia! Sette ore! Andiamo! Andiamo!

Péter m. f.: Csitt! Megyek már no. Morogva. Hogy nem tudja már megvárni, míg a képeket is megtörölgetem.

Caterina: Pietro, sette ore! Méltatlankodó arccal elsiet jobbra, az ajtó tárva marad.

Péter dühösen néz utána: Ne, te, ne! Röpülj boszorkány, kinn a söprű! Tovább törölget. Hogy nem tud már a kormányzó úr takarosabb vászoncelédet tartani, aki jobban is főzne ránk. Oszt még az ajtókat is

tárva hagyja a vén szelesse, hogy csukogathassam utána.
Bicegve halad a jobb ajtó felé. Ott megtorpan. Hát ez meg...

2. JELENET.

Péter, Mária.

Mária fiatal úrileány, a hetvenes évek útiöltözetében. Zavart, félénk: Pardon, je cherche...

Péter: Signorina...

Mária: Magyarul... magyarul nem tud? Én magyar vagyok, Szarvady Mária Párisból. A kormányzó urat...

Péter: A kormányzó úr csak később fogad, instállok. Ilyenkor még...

Mária: De nekem sürgősen, most kell beszélnem vele. Hátrafelé tekintget.

Péter: Nem lehet, könyörgöm.

Mária: De értse meg... Istenem, hogy is magyarázzam meg? Okvetlenül szólnom kell vele, mielőtt még...

Péter: Megkövetem: ne tessék kívánni. Szigorú parancsolat van rá, hogy...

3. JELENET.

Előbbie, Kossuth.

Kossuth kiszól a bal második ajtón: Mi az, Péter? Miféle zaj? Észreveszi Máriát s nyomban kilép. Hófehér, gyönyörű öregúr. Hosszú hálókabát, szürke nadrag van rajta. Kezében himzett házisapka. Hálókabátját és sapkáját nyomban letszi s a torinói Kossuthképek ismert, egyszerű ruhája marad rajta. Egész lényé nyugodt, ruganyos és végtelen szilárd. Oh, signorina, pardon...

Péter: Instállom: magyar kisasszony...

Kossuth megütközve: Magyar?

Mária végtelen zavarában, nem tudja mit tegyen, végül pukkedlit csinál: Kormányzó úr kérem... kor-

mányzó úr kérem, csak egy szót, csak egy percet. De — hogyan is kezdjem? *Naív mentegetődzéssel.* Nem vagyok ám rossz szándékkal, se fegyver, se tör nincs nálam... de igazán tessék elhinni, kormányzó úr...

Kossuth *nyájasan:* Elhiszem kedves, hogyné hinném. Igazán nem mutat valami veszedelmes képet. De mit óhajt tőlem, hogy ilyen korán...

Mária: Ügy-e milyen ügyetlen vagyok. Még azt sem mondtam, ki vagyok. De én — úgy reszketek, hogy a kormányzó úr előtt állok.

Kossuth: Nyugodjék meg, kedves. Ott a szék, üljön le.

Mária: Merci, azaz köszönöm. *Allva marad.* Kormányzó úr, én Szarvady Mária vagyok, Párisból.

Kossuth *meglepetten:* Szarvady Frigyes leánya?

Mária: Nem, nem, csak az — unokája.

Kossuth: Ó! *Mosolyogva.* Csak az unokája. Kedves! Tehát: Isten hozta, kislányom. Péter, hagyjon magunkra.

Péter hálókabáttal, sapkával s törülöronggyal balra hátul el.

4. JELENET.

Kossuth és Mária.

Mária *boldogan:* Istenem, be jó hozzám, hogy így szólít! Lányának. És — most el kell mondanom, miért jöttem. Még mielőtt nagyapó idejön. Mert ő nem tudja. Ő még semmit sem tud. És ha megtudja, akkor ő is, meg a kormányzó úr is... jaj Istenem, hogyan is mondjam meg, hogy... hogy *riadtan* ne fájjon olyan irgalmatlanul... hogy, hogy... szépen, gyöngéden mondhassam meg. Tudom, hogy itt... a kormányzó úr körül nincs asszony nép s a férfiak nem tudják ezt úgy... olyan simogatva... azért siettem, hogy én mondjam el.

Kossuth: Nyugodjék meg. Csak bátran.

Mária *kétségbeesve:* De mikor most nem tudom, hogyan is... ő tessék elhinni, én olyan szépen elgon-

doltam minden szót és most nem tudom elmondani. Tegnap este érkeztünk. Ihász ezredes úr hívta ide nagyapót. S én vele jöttem. És ma hajnalban fölkeltem és újságot vettem... és benne van... ó Istenem, kormányzó úr, ne tessék megijedni, de benne van... És azért ne tessék nagyon szomorúnak lenni, hiszen... hiszen *elsírja magát*. Jaj, hogy mondjam meg...

Kossuth *magának*: Ó!... Tehát már bizonyos. *Meginog, majd erőt vesz magán, Máriához lép, vállára teszi a kezét. Halkan, megindultan*: Ne mondjon semmit, kislányom. Már tudom, mi van abban az újságban.

Mária *riadtan*: Tudja? A kormányzó úr már olvasta?

Kossuth *m. f.*: Nem olvastam. Ihász barátom minden újságot elkönfiskál előlem napok óta. Szegény. Engem akar megkímélni. És éppen ezzel árulta el azt, amit úgys is sejtettem. De ma, ma megtréfálok őt. Hadd bűnhődjék e szelíd turpisságért.

Mária: De hát igazán? A kormányzó úr tudja, hogy a mai újságban? Tudja, hogy a pesti parlament...

Kossuth: Tudom. Magától tudom, kedves, hogy mi van — a mai lapokban. Kossuth Lajosnak nincs többé — hazája.

Mária: És most, most mi lesz, kormányzó úr? A nagyapó...

Kossuth: Most? — Most... rózsákat takarok majd a kertben. November van, vigyázni kell rájuk. És azután majd megvárjuk nagyapót.

Mária: Ó, milyen jó hozzánk! És megengedné, hogy én is segítek a rózsatakarásban?

Kossuth: Szívesen, nagyon szívesen. A rózsák bizonyára örülnek majd, ha gyöngéd leánykezek hajtják őket álomra. De úgy-e megengedi, hogy a reggeli kabátomat felvegyem.

Mária *lelkesen*: Magam futok érte. *Felugrik.*

Kossuth *elhárítva*: Ne fáradjon. *A bal második ajtón beszél*: Péter! A kabátomat és a sapkámat.

Péter az ajtóban ráborítja a kabátot.

Kossuth: A kertbe megyünk, Péter. És a kisasszonyról egy szót se. Az ezredes úrnak sem. Látom, itt jön az ablak alatt.

Péter: Parancsára, instállom!

Kossuth és Mária jobbra el.

5. JELENET.

Péter, majd Iház.

Péter helyreigazítja a széket, melyet Kossuth Máriának kínált volt, tesz, vesz, majd balra indul.

Iház a jobb első ajtón belép. Teljesen ősz, szakállas öreg ember. Sötét kabát és bő, szürke nadrág van rajta. Halkan: Péter!

Péter: Parancsoljon az ezredes úr!

Iház: A kormányzó úr?

Péter: Odaki van a kertben. A rózsáit takarja télire.

Iház: S a doktor?

Péter: Nemrég hajtott erre a kordéjával. Mondotta, hogy visszajövet benéz, addigra bizonyosan fönt lesz a kormányzó úr.

Iház: Akkor hát hamar. Megjöttek a hírlapok?

Péter: Ehun vannak, instállom. Az előbb hozta meg őket a városból a szamaras Alfonzó. Átnyújtja az íróasztalon eddig egyéb iratokkal betakart lapokat.

Iház: Igen... a Stampa... a bécsi lap... a Gazetta... — s a pesti lapok?

Péter: Ott vannak azok is, instállom alázattal.

Iház: Igen, már látom. Köszönöm. Adja csak ide az ollót is.

Péter átadja.

Iház: Azután — hallja, öreg — ma idevárom Szarvady urat... Ismeri.

Péter: Igenis. Aki Párisban van emigrációba.

Iház: Az. Tehát megismeri?

Péter: Meg én, ezredes uram!

Ihász: Helyes. És most ügyeljen. Szótartó ember kend?

Péter: Hogy én, instállom? A két kapitulációs Vilmos-husár strázsamester? Aki végigverekedtem Kápolnától Szőregig az egész szabadságharcot? De még Garibaldit is kiszolgáltam? Hát lehetnék-e a magasságos kormányzó úr, meg az ezredes úr házi cselédje, ha nem volnék...

Ihász: Jó, jó, tudom, rendben van. Hát idehallgasson. Szarvady úrral feltétlenül nekem kell elsőnek beszélnem. Még mielőtt a kormányzó úr egy szót is válthatna véle. Megértette? A doktor úr szigorúan a lelkekre kötötte, hogy mindenképen kíméljük őt.

Péter: Igenis, kérem. Valami... baj van, instállom?

Ihász: Nincs. Azaz, hogy — ha én beszélhetek előbb Szarvady úrral, akkor nem lesz semmi baj.

Péter: Alássan jelentem: — ezredes uram beszél vele elsőnek!

Ihász: Csitt: valaki jön az ablak alatt...

Péter *kitekintve*: A doktor úr megyen el. A kertből gyün. Ihol csak: ideköszönget!

Basso dr. *az ablaknál*: Grazie signor colonello, grazie!

Ihász: Oh, grazie caro amico, grazie signor dottore! Ejnye Péter, beszélnem kell a doktorral. Elkísérem kissé. Addig is résen álljon kend!

Péter: Parancsára!

Ihász *el balra a lapokkal és az ollóval*.

6. JELENET.

Péter, majd Caterina.

Péter: Csak tudnám, mi készül itt? Meg mit akar az ezredes úr az újságokkal, meg az ollóval?

Caterina *a jobb ajtóban, kosár a karján*: Pietro, Pietro! Venite! Andiamo! El.

Péter: Mán megint andiamo. Megyek mán, vén

tengeri uborka! Csöngetés. *Nem villanycsengő. Kézzel rángatott kapucsengő.* Hopp, ez a Szarvady úr! *kiáltva.* Tüstént nyitom! *Magának.* Azaz, hogy : jól van már. Éppen az ezredes úr karjába szaladt. No, hála Istennek!

7. JELENET.

Péter, Ihász, Szarvady.

Ihász belép jobbról Szarvadyval: Talán idehúzódjunk, míg szót váltunk. Kilenc előtt nem szokott dolgozószobájába lépni. Így talán itt tárgyalhatunk legzavartalanabban. — Péter, hagyjon kend magunkra.

Péter: Igenis, instállom. *El az első bal ajtón.*

8. JELENET.

Ihász, Szarvady.

Szarvady magas, szürke köcsögkalapja s bő felleghajtója van. Idős úr, de világfi: Éppen indulásom előtt ért hívó leveled. Amúgy is jönnöm kellett, Lajos munkáinak francia kiadása végett. Egyébként az unokám is elkönyörögte magát erre az útra. Apropos — már nyoma is vészett. Hajnalban fölkel a fogadóban s csak két sort hagyott hátra, hogy szétnéz kissé a városban. Bolond, eleven jószág. Csak el ne tévedjen!

Ihász: Turinban? *Legyint.* Tenyérnyi hely.

Szarvady: Üzenetet hagytam hátra, hogy jöjjön ki ide, Collegnoba. Remélem, idetalál. — Dehát a tárgyra barátam. Mi a baj? Talán Lajos egészsége? Vagy tán a pesti országgyűlés eseményei?

Ihász: Baj nincs, de lehet. A kettő erősen összefügg. Doktor Basso, Lajos multkori gyengélkedése után a lelkemre kötötte, hogy minden felindulástól óvjuk őt!

Szarvady: Úgy? És a fiai?

Ihász: Megmondottam nekik, mikor utoljára itt jártak. Denique — gondolhatod, milyen kínokat állok ki Lajos miatt, mióta azt a szerencsétlen honossági törvényjavaslatot tárgyalják, a pesti országgyűlésen.

S z a r v a d y: Magam is nyugtalankodva gondolok rá. S mióta úton vagyok, nincs róla semmi hírem. De hát talán csak nem fosztják meg az emigráció utolsó mohikánjait még a visszatérés reménységétől is! Csak nem hozhatnak egy Kossuth Lajost olyan helyzetbe, hogy ne legyen más választása, mint az önkéntes száműzetés!

I h á s z: Pedig sajnos, a legmegalázóbb formákhoz kötik az emigráció magyar honosságának fenntartását!

S z a r v a d y: Felháborító! Felháborító! Nem értem Andrássyt s még kevésbé Deákot és Tisza Kálmánt! Elvégre, ha ők nem is követtek bennünket a negyvenkilences republikánus alkotmányig, de...

I h á s z *belevág*: Úgy van, úgy van: szívvel-lélekkel negyvennyolcasok voltak.

S z a r v a d y: Principiumban ép úgy, mint praxisban!

I h á s z: Igaz. De — most nincs idő a meditálásra. Lajos bármely pillanatban beléphet és...

S z a r v a d y: Helyes. Tehát: Lajos. Szegény. — *Halkabban*. És hogyan fogadja ő a híreket?

I h á s z *sóhajtva*: Óriás volt mindig. Most is az. De én, aki harminc éve árnyékává szegődtem, látom, hogy nyugalma és szelíd derűje irtózatot gyötrelmeket palástol.

S z a r v a d y: Érthető! Az egész honosítási törvény nyilván csak ellenünk készül. Ó, Bécs, te átkozott, irgalmatlan gychennatűz!

I h á s z *csendesítve*: Bocsáss meg, de most ne erről...

S z a r v a d y *egyre hevesebben*: Ez arculverése a legősibb emberi jognak! S a török, olasz, angol és amerikai kormány tétlenül nézi ezt?

I h á s z: Délibáb! — Csodálkozom rajtad, hogy harminc év szörnyű csalódásai után még felveted ezt a kérdést. S éppen te: a tisztafejű, éleszemű párisi ujságíró! Világszolidaritás! — Agyrém.

S z a r v a d y: De Itália?

Ihász: Alszik, mert végre szabad.

Szervady: És Garibaldi?

Ihász: Zsémbe, dohog, dehát öreg már s megül Caprera szigetén.

Szervady: Szóval?

Ihász: Szóval: mámort, éljenzést, retorikát kapunk még ma is, de egy fületlen pityke, amit Amerika eladhat Ausztriának, többet számít a Jenki előtt, mint az egész világszabadság! Egyébként hagyjuk ezt, most nincs időnk...

Szervady *mint fent*: Így hát... nincs más hátra, mint hogy idegenben rothadjunk el a honvágy szörnyű kórságában. Avagy csússzunk hason a legelső osztrák konzul elé, hogy az új honossági törvény értelmében visszakoldulhassuk magunkat a „császár kegyelméből való” magyarnak!

Ihász: Csendesedj, az Istenért, csendesedj. Értsed meg: azért vártam oly kínosan jöttödet, hogy segíts e nehéz órákban!

Szervady *fel s alá jár, fújva*: Nincs becsület a magyar népben, ha fel nem lázad, mikor Kossuth Lajost s utolsó társait akarják kitagadni végső jószágukból: istenadta magyarságukból!

Ihász: Csend! Csend! Hallgass meg végre. Cselekednünk kell. Sürgősen ki kell valamit módolnunk, hogyan kímélhetnők meg Lajost e szörnyű hír...

Szervady *belevág*: Nem, ez hihetetlen! Ha ezt a szégyentörvényt megszavazzák a pesti pecsovicsek: hát ez szörnyűbb lesz, mint harmincéves földönfutásunk minden gyötrelme!

Ihász *fojtottan*: Hát tudd meg, hogy ez a gyalázat, péntek óta — törvény!

Szervady: Mit? Hogyan? Megszavazták? — Hát ez — szörnyűség! Szörnyűség! Szörnyűség!

Szünet.

Ihász *táviratot ránt elő*: Itt van Helffy barátunk bizalmas híradása. Három nap óta minden haj-

nalban begyalogoltam Turinba a postára, nehogy Lajos kezébe jusson. Már valósággal oktalanságokra vetemedtem, hogy megvédjem őt e szörnyű hírek váratlan brutalitásától. Minden hírlapot elsinkófáltam, amely a pesti országgyűlésről írt. — Akár az éretlen gyermek.

Sz ar v a d y: No, de miért?

I h á s z: Mert egy váratlan rossz hír, az életébe kerülhet Lajosnak!

Sz ar v a d y: De hát hogyan akarod őt megkímélni?

I h á s z: Mit tudom én, barátom! Én már háborodtja vagyok ennek az ügynek. Az eddigi oktalanságokat többé nem folytathatom. A levél- és hírlapkonfiskálás, meg ez a folytonos hazudozás, nem mehet a végtelenségig. Asszony népnek való az ilyen kegyeletes turpiskodás. Én... én együgyű, szánalmas és ostobán gyámoltalan vagyok ebben a szerepben. Hetek óta kerülöm a tekintetét.

Sz ar v a d y: Szegény barátom!

I h á s z: Segíts, Frigyes! Most segíts! *Kis szünet, nagyon halkan.* A mai lapokban benne van az irtóztató hír: a törvényt megszavazták.

Sz ar v a d y: Az eredeti szöveggel?

I h á s z: Azzal.

Sz ar v a d y: S Thaly Kálmán módosítása?

I h á s z: Elvetették.

Szünet.

Sz ar v a d y: Irtóztatós. — Eszerint nekünk, akik nem tudjuk magunkat rávenni a törvénykívánságra — péntek óta nincs többé hazánk...

I h á s z: Csendesebben, kérlek!

Sz ar v a d y *végtelen keserűséggel*: És a hontalanságba taszított Kossuth, mit sem sejtve, rózsákat takar a kertben.

I h á s z: Szegény, szent öreg!

Szünet.

Szarvady: Tehát: mi a terved, Dániel?

Ihász: Nincs tervem. Az imént azt az éretlenséget követtem el, hogy kivágtam a lapokból a pesti parlamenti tudósításokat.

Szarvady: Szegény barátom! Ez valóban értelmetlen cselekedet volt. Mihelyt kezébe veszi Lajos a lapokat...

Ihász: Tudom. Ez még a lapcsenésnél is rosszabb. Ebből is láthatod, hogy belehábordtam riasztó tanácsalanságomba. Beszélj hát, tanácsolj, okosan, éretten és mindenek előtt gyorsan, gyorsan, mert ne feledd: irtózatosságot felelősség van rajtunk. A doktort is megkértem: tartózkodjék a közelben. — De csönd, valaki jó! Teremtőm, Lajos lépései! Istenem! Istenem!

9. JELENET.

Előbbie, Kossuth, Mária.

Kossuth: Jó reggelt, Dani! — Frigyes! Kedves, kedves barátom!

Szarvady meglepetten: Lajos — és az unokám?

Kossuth: Igen, gondold csak el: rózsákat takartam és behoztam egy szálát. *Leveti hálókabátját s a sapkával együtt leteszi.*

Szarvady: Marika, rossz kislány, megszőktél, szinte aggódtam érted. Csak az vigasztalt, hogy ilyen kis ördögöt a nagy ördög nem visz el.

Mária Szarvady karjaiban: Ne haragudjék, nagyapó.

Szarvady: Nem haragszom, kislányom, de most majd menj ki szépen a kertbe, mert itt komoly dolgokról...

Kossuth: Ohó, itt marad. Miért irigyled tőlem ezt a kis novemberi napfényt? *A könyvszekrényhez megy, kivesz egy albumot.* Nézze csak kedves, üljön le és szórakozzék ezekkel a régi képekkel. Benne van

nagyapó is, amikor még nem volt ilyen zsémbes, irigy, öregember.

Mária mosolyogva: Köszönöm, kormányzó úr. Pukkedlizik Iház előtt.

Iház igyekszik kedvesen viszonzni a lány köszöntését, de a szorongás kifejezése rajta marad.

Mária leül, nézegeti a könyvet, de lopva figyeli a továbbiakat.

Kossuth: Most pedig, hadd köszöntselek, Frigyes! Megöleli Szarvadyt. Isten hozott, hazánk párisi Demosthenese.

Szarvady: Szívemmel köszöntlek, Lajos.

Kossuth: Valóban szeret engem az Isten, hogy már kora reggel két leghívebb barátomat ajándékozza nekem. S ráadásul még egy virágot is. A búcsúzó rózsák helyett, egy betoppanó rózsát.

Iház, Szarvady zavartan topognak, köhögnek.

Kossuth miközben helyet mutat nekik s maga is leült: Látom, egészséged jól szolgál, tehát mi hír Párisban?

Szarvady: Párisban? Voltaképen nem is tudom. Freycinet kormányt alakít, Gambetta zsörtölődik, mi magyarok meg lézengünk és — fogatkozunk. Különben alig vagyunk már hárman s maholnap az utolsó emigráns is alázatos kézcsokra járul Bécsbe...

Kossuth sóhajtva: Ne vess rájuk követ, barátom, mert bizony mondom: aki harminc évig ette a számüzöttek kenyerét, az többet szenvedett, mint a purgatórium minden kínja.

Szarvady: Megbocsáss, nem bírálát a szavam, de csodállak, hogy így beszélsz. A turini próféta megbocsát azoknak, akik megtagadják a nemzet becsületét? Hiszen a magyarság önérzete ma már csak Itáliában, Svájcban, Párisban él, ahol még számüzöttek sóvárognak. Csak éppen Magyarországon nem.

Kossuth: Vigyázz! Nem bűnösök, csak emberek. Nem mindenkiiben lakozik Türr István, Figyelmessy

Fülöp, Ihász Dániel vagy éppen Szarvady Frigyes lelke. — *Nyomatékkal, Ihász felé.* Egyébként mi hír a pesti országgyűlésről, Dani?

Ihász roppant zavarban: A pesti... izé... igen...

Kossuth mint fent: Bosszantó, hogy éppen mostanában van annyi zavar a postával. Ügye, Dani?

Ihász mint fent: Úgy van... tő... tökéletesen úgy van.

Kossuth mint fent: Holnap bemegyünk a postamesterhez, nézzen utána. Tíz év alatt nem volt annyi rendetlenség a postánk körül, mint a legutóbbi két hét óta.

Ihász köhög, krákog, a homloka veritékét törli.

Kossuth: Nos? Mód felett érdekel a pesti resolutio. Dani százat vet egy ellen, hogy az emigránszakaszt kénytelen lesz töröltetni Tisza s ezzel Bécs megérdemelt pofont kap. *Kis szünet.*

Mária feszülten figyel s egyre nagyobb izgalommal követi a beszédet.

Kossuth: Nos? — És te mint vélekedsz, Frigyes?

Szarvady tanácstalanul néz Ihászra: Hát én... ami azt illeti... ugyanis... ha úgy vesszük...

Kossuth: Nem értelek. Te másként vélekedsz, mint ő? Dani erre kétségtelenül azt válaszolja, hogy akkor te nem ismered a nemzetet, barátom. Egyébként talán mindjárt választ is kaphatunk e kérdésre. — A hírlapok, Dani...

Ihász megtörtén: Igen, igen, a hírlapok...

Kossuth: Ma már talán mégis csak megjött a pesti is?

Ihász erőt vesz magán: Csakugyan... teljességgel lehetetlen, hogy ma is... Valóban itt vannak. Lásuk csak, van-e bennük valami a pesti parlamentről. *Gyorsan, lapozza őket.* Ebben nincs... s vajjon a Lokalanzeigerben? — Itt sem látok semmit...

Kossuth aki eddig élesen figyelte, szelíd, bús

mosollyal: Ejnye, hisz oly gyorsan lapozol, hogy ennyi idő alatt végig sem futhatod az oldalakat! Hadd lám csak...

Ihász gyorsan: Ó, kérlek, szeretném ha nem fáradsz vele. Biztosíthatlak, hogy alaposan végignézttem minden oldalt.

Kossuth: De ha magam szeretném, Dani...

Ihász megadja magát: Hát — tessék.

Csend.

Mária rémülten lesi nagyapját, többször fel akart állni, hogy mellette lehessen, de mindannyiszor legyőzi felindulását.

Kossuth az újságokat lapozva, úgy tesz, mintha azokon futna végig, de közben szakadatlanul Ihászt figyeli, aki megsemmisülten ül a helyén: Nos? Csak folytasd addig, Frigyes. Azért én odafigyelek... s tüstént elkészülök ezzel.

Szarvady nyomottan: Igen. Hol is hagytuk el? Igen. Azaz, hogy — tulajdonképen...

Kossuth észreveszi az első kivágást. Először megütődik, majd lassan, szomorú, megbocsátó mosollyal csóválja meg a fejét, mialatt Ihászra pillant. Csendesen, de szelíd éllel: Ah, úgy! Ebben a lapban csakugyan nincs már semmi a pesti ülésről. Tovább lapoz, mint fent.

Ihász még mélyebbre csüggeszti le a fejét.

Hosszú, kínos csend. Csak a lapozás zizegése hallatszik.

Kossuth a második kivágásnál megint megáll. Lopva Ihászra pillant s valami mélyről jövő, bölcs derű ömlik el az arcán. Megindulását palástolva: Egészen különösek ezek a mai lapok. Láttad őket már, Dani?

Ihász küzködve: Kérlek, Lajos, én... Elhallgat.

Kis szünet.

Mária gyötrődve vet keresztet s összekulcsolja a kezét.

Kossuth összehajtja a lapot. Melegen: Ne kínlódj, Dani. Oreg barátom...

Ihász: Ó, én gyámoltalan...

Kossuth: Igazad volt... Dani. Csakugyan semmi, semmi sincs a lapokban a pesti... pesti országgyűlésről...

Ihász megrendülten: Lajos, Lajos, te tudod?

Kossuth végtelen szomorúsággal: Mindent tudok, Dani. Összegörnyed s zihálva bámul maga elé.

Ihász: Lajos, mi van veled? Uram... vezérem... kormányzóm... én, hidd el, hogy én...

Kossuth mint fent: Ne szólj, tudom.

Ihász: Én...

Kossuth: Te... te a legnemesebb szív vagy, minden magyarok közt. Apám vagy, pedig nincs apám. Anyám vagy, holott nincs anyám. Hitvesem vagy, mióta hitvesem sincs.

Ihász: De uram, én uram, hiszen én...

Kossuth: S a fiam is vagy, mióta a fiaim is kiröppentek. Minden te vagy, Dani, ami jószág még éri Kossuth Lajost a hontalanságban.

Ihász: Bocsáss meg nekem, Lajos... már nem tudtam, mit teszek...

Kossuth: És te vagy a hűség, Dani. Nagyon bensőségesen. Köszönöm neked ezeket a megcsonkított hírlapokat is.

Ihász zokogva roskad Kossuth elé: Lajosom, uram, ne szégyeníts meg ennyi jószággal! Ó, én oly ügyefogyott voltam...

Kossuth megöleli Ihászt: Kedves, kedves élet-társam!

Kis ideig egymásra borulva zokognak.

Kossuth mély megindultsággal, de tréfásnak szánt hangon: No... barátom... Dani... tán csak nem pityergünk... mit gondol ez a kislány? Gondold el, micsoda kép: Kossuth Lajos, ki Isten tárogatósának érzé magát egykoron... és Ihász Dániel... a rettenthetetlen hönvédezedes... összeborulva... könnyek között...

Ihász: Nem bánom. Öreg vagyok már... jól esik ez a gyáva könny... s a te roppant jószágod...

Kossuth: ...nyugodj meg. Ne aggódj már értem. És — megírhatod barátainknak, hogy még élek. Hogy Kossuth Lajostól végül a hazáját is elvehették; *nagy erővel*, Kossuth Lajos mégis élve maradt...

Szarvady *dacos lelkeséggel*: Nem Kossuth vesztette el hazáját: Magyarország vesztette el Kossuth Lajost! Mert vaksággal sujtja Isten azokat, kiket legjobban akar sujtani!

Kossuth: Ne káromold az Uristent, barátom!

Mária *Szarvadyhoz szalad*: Nagyapó, nagyapóka! *Fogva tartja a kezét.*

Szarvady *Kossuthhoz*: Nem lehet káromlás a szó, mely néked hódol!

Kossuth: Csillapodj! Hályoggá válik szemed a rajongás. Egyetlen örökkévaló magyar szentség van: Magyarország. S Kossuth Lajos csak alázatos porszem előttte!

Szarvady: Nem, nem! Magyarországnak még a nevét is alig ismerik a Lajtán túl. De Kossuth Lajos elé világrészek lelkesedése viharzott Törökföldtől a Csendes-óceánig!

Ihász *Szarvady bevétől elkapottan*: Úgy, úgy: Kossuth Lajos Magyarország nélkül is hatalom tudott lenni, kinek szavára izzani kezdett Albion fagyos szíve s a kalmár Amerika!

Kossuth: Emberek! Barátaim! Le a hazug pápaszemmel!

Szarvady *mint fent*: Világos után csodákat tettél, mert akartál csodát tenni! Hátha még egyszer?

Mária *riadtan*: Nagyapó, csillapodj!

Kossuth: Nem értelek, Frigyes!

Szarvady: Húsz évig rengetted a világot kiáltó szavaddal. De amióta elcsendesedsz, hülnek a szívek!

Kossuth: De hát mit akarsz?

Szarvady: Mit? Azt, hogy meg ne dermedj a némaságban. Ha elnémulsz: meghal a magyar gondolat!

Kossuth: Világosabban szólj, szerencsétlen!

Szarvady: Megbocsáss — kimondom! A le-
taposott, hamvába fojtott magyarság minden gyönyörű
indulata olasz földön, a turini vulkánon át tört ki, egy
emberöltő óta! Otthon sivataggá némult az élet, de itt
égig lángolt s Istenig dübörgött a vulkán! Te voltál ez
a vulkán, Lajos!

Mária: Nagyapókám, nézz rám!

Szarvady *mint fent*: Tüzedre, háborgásodra,
lángolásodra, gondolataid s igazságaid vakító meteor-
esőjére, borzongó bámulattal figyelt föl a világ!

Kossuth: De...

Szarvady: Hiszem, verhetetlenül hiszem, hogy
ez az istenrendelte vulkán végül is lávasírba fojtott
volna minden zsarnokságot!

Kossuth: Állj meg, az Istenre, állj meg, égdön-
gető szavaiddal. Hiszen úgy szólsz, mintha vádolnál!

Szarvady: Én? Kossuth Lajost? Nem. Csak
sivatlak. S nem tehetek róla, ha nincsenek már köny-
nyeim, csupán égdöngető, keserű szavaim...

Mária: Teremtőm!

Kossuth: Dehát mit akarsz?

Szarvady *lángoló keserűséggel*: Nem tudom,
Lajos. De valami szörnyűt! Emeld fel mégegyszer a sza-
vad! Riadj fel! Ordítsd világgá ezt a gyalázatot!
Hajítsd oda nekik kálváriás magyarságodat, vágd a
szemükbe, hogy inkább lennél olasz, angol, vagy akár
patagon állampolgár, semhogy mától kezdve magyarnak
nevezzed magadat!

Kossuth: Eszeveszett, mit beszélsz?

Ihász: Frigyes! Boldogtalan!

Mária: Nagyapó, félek!

Szarvady: Lökdd oda nekik, amit csak Isten
vehetne el tőled s a világ első nemzetei újjongva fogad-
nak el a maguk polgárának. Csak egy szavadba kerül.

Kossuth: Megháborodott!

Szarvady: Nem, nem, csak hús a húsom, vér a
vérem!

Kossuth: Állj! Nem tudod, mit beszélsz!

Szarvady: Dördüljön meg még egyszer a torinói vulkán s ami harag, könny, keserűség, megalázás harminc év óta máig robbanásra gyült benne, az repüljön szörnyű tüzeshőként a leghitványabb népre: a magyarságra!

Kossuth: Hallgass! Hallgass! Hallgass!

Ihász: Frigyes! Az Istenért!

Mária *tehetetlenül szorongatja Szarvady kezét:*

Szarvady: Nem hallgatók! Ordítok! Klapkának, Pulszkynak, Telekynek, Szemerének, mindenkinek hajlékot ad Magyarország, csak Kossuthnak, Ihásznak és Szarvadynak nem!

Kossuth: Nem bírunk vele, Dani!

Szarvady *végső paroxysmusban:* Nem! Amíg csak ki nem robban s új lángot nem vet a vulkán, hogy átkot szórjon, perzselő, öldöklő, utolsó átkot — *Zokogásba fulladó indulattal.* Magyarországra!

Kossuth *dermedten:* Ember! Mit mondtál? Irtózatos!

Ihász *ugyanúgy:* Irtózatos!

Döbbenetes csend. Csak Szarvady zokogása hallatszik.

Mária: Kedves... nagyon fáj?

Kossuth *szeretettel:* Sírj. Ügye: tagló volt ez a szó. Magadat is leütötted vele.

Csend.

Kossuth *mint fen:* Ügy. Csak sírj. Rettentőt mondtál. Csak sírj, öreg gyerek. Az jó. Nekünk öregeknek már szabad sírnunk. Mi már megérdemeltük a könnyet. Mert hidd el: nincs áldottabb ajándéka Istennek, mint a könny. Mikor már mindent megéltünk, mindent megszenvedtünk s elménkkel immár mindent megértünk: akkor érnek meg bennünk a könnyek, hogy kicsordulva békét harmatozzanak...

Szarvady *árva panasszal:* Fáj... nagyon fáj...

Mária *simogatva:* Szegény...

Kossuth: Tudom. Nekem is fáj. Vagy azt hiszed, hogy én tán kőből vagyok, Frigyes?

Szarvady: Ércből vagy uram, a legnemesebb ércből.

Kossuth: S az érc nem kondul meg, nem jajdul föl, ha megütik? Megkondul az, felcseng fájdalmában, de nem üt vissza, nem szór átkot, hanem csak bűg, kong, mint a harang... Mert végezetül, az élet estéjén mindnyájunknak haranggá kell válnia...

Ihász: Uram, kormányzóm, be végtelenül nagy vagy!

Szarvady *csendesedő strással*: Bocsáss meg! Rettentőt mondtam.

Kossuth *messzire révedezve*: ...Haranggá kell válnunk, akár csatakürtök voltunk egykoron, akár csak pásztorsípok. Haranggá kell válnunk. Béke harangjává, nyugalom harangjává, munka harangjává. Mert minden eszmén, lángon, vérén és világosságon túl egyetlen igazság, egyetlen értelem s egyetlen kötelesség van: az élet. — Egykor, Aradon volt egy pillanat, amikor az egész nemzettel meg akartam halni.

Szarvady: S tán azt kellett volna tennünk, ha az áruló Görgey...

Kossuth *mint fent*: Ne bántsát őt. Hibái voltak — de nem áruló. S abban a pillanatban övé volt az igazság és az értelem.

Ihász *egyre fokozódó igézetel*: Görgey?

Kossuth *mint fent*: Lemutatott a honvéd táborra s azt mondotta: ez a rongyos, éhes, járványoktól sorvadó had válaszüton áll. Indulhat Temesvár felé, hogy az osztrák szuronyokba rohanjon. S indulhat Világos felé, hogy letegye fegyverét Paskievits előtt. A temesvári út a dicsőség útja, de a halálba visz. A világosi út pedig a megalázás útja, de az élet felé vezet.

Szarvady: Ó, átkozott választás!

Kossuth: Ma, ma úgy érzem: igaza volt Görgeynek. A temesvári úton a halál jött szemközt, babékoszorúsan. A világosi úton az élet — töviskoszorúsan.

Mert, ha Világosnak indul a had, a veszendő, rongyos harmincezerből tízezret még elragad a seb és a járvány, de a megmaradó húszezerből tíz év múlva negyvenezer magyar lesz, húsz év alatt százezer. Százezer magyar pedig már nemzet, melyet nem lehet megölni!

Szarvady: És... és te nemzetnek nevezed azt a népet, amely így bánik el Kossuth Lajossal?

Kossuth: Ez a nép, ott a pesti parlamentben nem az én népem. Ez már a Görgey népe. A Világos után megmaradt húszezer sárjadéka, mely megvetheti Görgeyt, elfelejthet engem, de — él. S az élőknek igaza van. Lehet, hogy mai útja mocsárba viszi — én elkiáltottam Cassandra jóslatát — de amíg él és erősödik: az övé minden igazság. Ez a nép talán már idegen hozzám. Más tüzek hajtják, de azok is az élet tüzei. Nem az én népem, de mégis a magyar nép!

Szarvady: Nem, nem! Idegen, testüinktől, lelküinktől!

Kossuth: Mi lettünk idegenek, barátaim!

Szarvady: S te beletörödsz ítéletedbe?

Ihász: Mi lesz velünk? Itt kell meghalnunk?

Kossuth *ihlettel*: Búgni, kongani fogunk, mint a megütött harangok. Magyarország megütött minket, mi — öreg esti harangok — feljajdulunk sajtó kínban, zengünk, imádkozunk s utolsó csendülésünkkel is áldjuk Magyarországot!

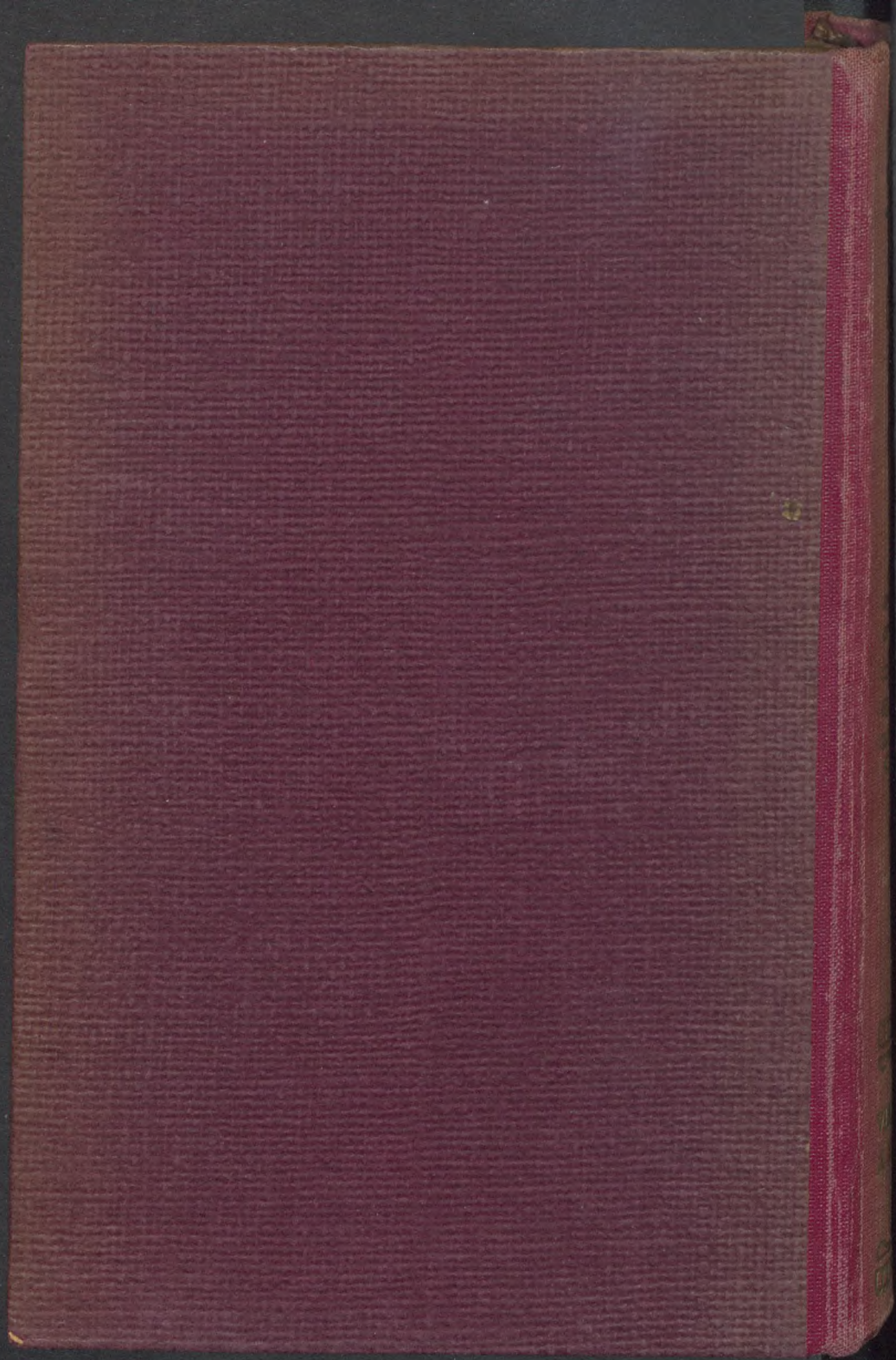
Szarvady: De hiszen megütött!

Kossuth: Anyakéz. — Az anya megvetheti, kitaszíthatja, megtagadhatja a fiát, de a fiú — sohase üthet vissza!

Szarvady *mint, aki előtt megvilágosodott minden. Hitvalló áhitattal*: Igaz... A fiú nem üthet vissza...

Függöny.

*Orbán
Samuella
Cigula*

VIRRASZTÓ
A KÖDBEN

